

Justyna Łapaj

Wybrane aspekty stosunków chińsko-izraelskich w latach 1948-2012

Pisma Humanistyczne 9, 107-120

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wybrane aspekty stosunków chińsko-izraelskich w latach 1948–2012

Podjęcie zagadnienia stosunków chińsko-izraelskich wydaje się być zasadne ze względu na fakt, iż temat ten nie należy do często rozpatrywanych. Wynika to oczywiście z tego, że relacje pomiędzy Chińską Republiką Ludową a państwem Izraela nie rozwinęły się w stopniu, który znacząco wyróżniałby je na arenie międzynarodowej czy nadawał priorytetowego znaczenia interesom obu państw względem siebie w ich wzajemnych politykach zagranicznych. Nie oznacza to jednak, że w relacjach pomiędzy jedną z największych potęg gospodarczych świata a jednym z najlepiej rozwiniętych pod względem gospodarczym państw na Bliskim Wschodzie nie można wskazać na wiele interesujących aspektów i przejawów owej współpracy. Szczególnie ciekawym zagadnieniem wydaje się zwrócenie uwagi na dotychczasową ewolucję owych kontaktów a także perspektyw dalszego rozwoju, w kontekście stosunków Izraela ze Stanami Zjednoczonymi oraz ich wpływu na kształt chińsko-izraelskiej współpracy.

Stosunki dwustronne między państwami można podzielić na trzy podstawowe fazy. Pierwsza, to czas od powstania państwa Izraela do lat '70. Druga, to okres obejmujący dekadę od przełomu lat '70. i '80. do początku lat '90., czyli do nawiązania stosunków dyplomatycznych między państwami. Trzecia faza obejmuje kolejne lata do 2011 roku.

Pierwsza faza stosunków bilateralnych 1948–1970

Kształt relacji chińsko-izraelskich od początku powstania państwa żydowskiego w zasadniczym stopniu warunkowany był czynnikami o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym oraz sytuacją i układem sił na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w kontekście kontaktów obu państw ze Związkiem Radzieckim w czasie zimnej wojny a po jej zakończeniu Federacją Rosyjską, a także ze Stanami Zjednoczonymi.

Izrael był jednym z pierwszych państw na świecie i pierwszym państwem na Bliskim Wschodzie, które 9 stycznia 1950 roku uznało rząd Chińskiej Republiki

Ludowej za legalny¹. Akt uznania ze strony izraelskiej nie wiązał się jednak ani z takim samym uznaniem ze strony chińskiego partnera ani z zapowiedzią dążeń do nawiązania stosunków dyplomatycznych. Ponieważ jednak stosunki radziecko-izraelskie a także radziecko-chińskie były w tym czasie bardzo dobre (ZSRR był pierwszym państwem, które uznało Izrael *de iure* i nawiązało z nim stosunki dyplomatyczne) to również pojawiały się pewne przejawy aktywności na linii Chiny — Izrael. W 1950 roku placówka dyplomatyczna CHRŁ w Moskwie podjęła pierwsze bezpośrednie kontakty z ambasadą Izraela w ZSRR. Decyzja o nawiązaniu stosunków nadal była jednak wstrzymywana, zaś stosunki między państwami ochłodziły się w czasie wojny koreańskiej. Delegacja Izraela przedstawiła wówczas rezolucję dotyczącą przerwania ognia w Korei która w ocenie Chińczyków była amerykańską próbą zablokowania ich projektu przewidującego zwołanie konferencji siedmiu państw na rzecz rozwiązania konfliktu koreańskiego. Przekonanie chińczyków o tym, że to presja USA wpłynęła na tę postawę, pozwalało na podtrzymywanie swego rodzaju otwartości na stosunki z Izraelem w przyszłości. Prawdziwe pogorszenie kontaktów nastąpiło w związku z ochłodzeniem na linii Moskwa — Tel Awiw, czego konsekwencją było zawieszenie stosunków dyplomatycznych przez ZSRR z Izraelem. Wydarzenia te oraz wzrost prozachodniej orientacji w izraelskiej polityce przyczyniły się do zwiększenia krytyki ze strony Chin wobec syjonizmu a także wewnętrznych i zagranicznych działaniach izraelskiego rządu².

W okresie następującym po śmierci Stalina efekty odwilży widoczne były także na linii stosunków chińsko-izraelskich. Pomiędzy ZSRR a Izraelem wznowiono stosunki dyplomatyczne, podnosząc w 1954 roku przedstawicielstwa obu krajów do rangi ambasad, doszło także do serii spotkań przedstawicieli Izraela i CHRŁ w Moskwie. Podejmowano przede wszystkim kwestie nawiązania współpracy gospodarczej i wymiany handlowej. W 1954 roku premier Zhou Enlai stwierdził: „kraj nasz nawiązał kontakty z Afganistanem i Izraelem w sprawie ustanowienia normalnych stosunków”³. W 1955 roku izraelska delegacja odbyła pierwszą oficjalną wizytę w Chinach. Tym razem obok kwestii ekonomicznych pojawiły się także stricte polityczne zagadnienia nawiązujące do kwestii nawiązania stosunków dyplomatycznych. Trudno jednak nie zauważyć, że deklaracje te nie odzwierciedlały rzeczywistej chęci nawiązania głębszych relacji. Podporządkowane były raczej tworzeniu pozytywnego klimatu w kontekście innych aspektów oraz realizacji chińskich interesów. Poza tym, dystansowanie się od zacieśniania formalnych więzi z Izraelem przy jednoczesnym podtrzymywaniu zapewnień o dążeniach do ich instytucjonalizacji, pozwalało na prowadzenie efektywnej dyplomacji względem

¹ A. Halimarski, *Ewolucja stosunków chińsko-izraelskich*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 10 (1990), s. 137.

² Ibidem, s. 138–140.

³ Ibidem, s. 142.

państw arabskich, a zwłaszcza Egiptu z którym chińczycy normalizowali współpracę (stosunki dyplomatyczne między ChRL a Egiptem nawiązano w 1956 roku)⁴.

Od czasów brytyjsko-francusko-izraelskiej agresji na Egipt w październiku 1956 roku, przez wojnę sześciodniową na Bliskim Wschodzie w 1967 roku, aż do początków lat siedemdziesiątych można mówić o umacnianiu się negatywnego stanowiska Chin wobec Izraela oraz intensyfikacji polityki wspierania narodów świata muzułmańskiego. Rząd chiński w 1967 roku uznał Izrael za wytwór „imperialistycznej polityki agresji Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii”. Zaś sam stosunek strony chińskiej wobec Izraela wyrażał dezaprobatę wobec samego faktu utworzenia państwa, kwestionując zasadność jego istnienia i wyrażając poparcie dla arabskich środowisk postulujących konieczność jego likwidacji⁵. Konsekwencją tej polityki było nieudzielanie wiz obywatelom Izraela na podróże do Chin, wykluczanie możliwości nawiązania jakichkolwiek kontaktów zarówno w owym czasie jak i w przyszłości.

Druga etap stosunków chińsko-izraelskich lata ‘70 i ‘80 xx wieku

Lata siedemdziesiąte przyniosły pewne zmiany w stosunkach bilateralnych między państwami. W pierwszej połowie dekady pojawiły się symptomy nawiązania nieoficjalnych kontaktów z postępowymi siłami w Izraelu. Przedstawiciele obu krajów nawiązali także nieoficjalne kontakty w ONZ. Dochodziło także do stopniowych przewartościowań chińskiego stanowiska wobec zasadności istnienia Izraela. Strona chińska akcentowała konieczność uznania państwa żydowskiego jako faktu dokonanego, co nie wiązało się jednak z gotowością do nawiązania stosunków dyplomatycznych. Samo uznanie państwa uzależniano natomiast od izraelskiej polityki względem jego sąsiadów oraz rozwiązania konfliktu bliskowschodniego w sposób satysfakcjonujący Arabów. W trakcie nieoficjalnych kontaktów podejmowano rozmowy na temat rozwoju handlu między stronami, interesowano się także myśliwcami produkcji izraelskiej podczas Międzynarodowego Salonu Lotniczego w Paryżu. W marcu 1978 roku rząd Chińskiej Republiki Ludowej publicznie uznał prawo Izraela do bezpiecznego istnienia. Mimo, że pod koniec dekady lat 70. dochodziło do kilku tajnych spotkań przedstawicieli Chin i Izraela (podejmowano podczas nich zagadnienia współpracy największych firm przemysłowych, związanych z produkcją zbrojeniową, a także koncernów elektronicznych i telekomunikacyjnych) to zagadnienia związane z rozwojem kontaktów bezpośrednich na gruncie dyplomacji i polityki obu państw opatrzone były kwestią rozwiązania konfliktu bliskowschodniego jako warunek sine qua non oficjalnej współpracy. Decyzja chińskiego rządu o nieuznawaniu Izraela argumentowana była postrze-

⁴ Ibidem, s. 145.

⁵ Ibidem, s. 146.

ganiem państwa żydowskiego jako agresora. W konflikcie bliskowschodnim strona chińska opowiadała się natomiast za opuszczeniem przez Izrael terytoriów okupowanych od wojny sześciodniowej, łącznie z Jerozolimą, oraz za utworzeniem niezależnego państwa Palestyńskiego, przy jednoczesnym zagwarantowaniu możliwości korzystania przez naród żydowski z pełni jego narodowych praw.

Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych można jednak postrzegać w kategoriach redefinicji bliskowschodniej polityki Chin, mającej umocowanie w przemianach jakie dokonywały się w polityce wewnętrznej i zagranicznej Chin po 1978 roku. Wiązały się one przede wszystkim z wdrażaniem programu modernizacji, którego jednym z najważniejszych punktów było zapewnienie trwałego pokojowego otoczenia, większego otwarcia na kontakty międzynarodowe oraz zwiększenie znaczenia pragmatycznego podejścia w chińskiej polityce. Zapewnienie możliwości i zwiększenia wpływu na rozwiązywanie kluczowych problemów międzynarodowych, w tym na Bliskim Wschodzie, wiązało się także z dążeniem do potwierdzania mocarstwowej pozycji ChRL. Poza względami politycznymi, istotny był także rozwój na płaszczyźnie gospodarczej i wojskowej⁶.

Chińscy politycy upatrywali w kontaktach z Izraelem szansy na stopniową zmianę oceny ich kraju, jako państwa utrzymującego kontakty tylko z jedną ze stron konfliktu. Poza tym, stronie chińskiej zależało także na wzmocnieniu swojej pozycji przetargowej w państwach arabskich, zwiększeniu możliwości manewru oraz wzrostu zaufania i przychylności wśród żydowskiej diaspory na Zachodzie⁷.

Dla strony izraelskiej natomiast ważne w kontaktach z Chinami było prowadzenie do osłabienia poparcia, jakie kraj ten udzielał sprawie palestyńskiej. Pozytywne relacje z Pekinem korzystnie wpłynęłyby na wychodzenie Izraela z dyplomatycznej izolacji, wzmocnienie niewielkich szans oddziaływania Tel Awiwu w Afryce i w Azji⁸.

Pewne zmiany w bliskowschodniej polityce ChRL nie oznaczały jednak całkowitej rewizji krytycznej oceny Izraela, zwłaszcza w kwestii palestyńskiej, ale stopniowo zaczęto uwzględniać jego pozycję, wpływy i osiągnięcia, dostrzegając możliwość osiągnięcia korzyści ze współpracy z nim. Rozwojowi nieoficjalnych kontaktów z Izraelem sprzyjało także nawiązanie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Chinami a Stanami Zjednoczonymi w styczniu 1979 roku⁹. Na przełomie lat 1984–1985 doszło do wznowienia tajnych spotkań przedstawicieli placówek dyplomatycznych obu państw, w Nowym Jorku i w Paryżu. W listopadzie 1985 roku natomiast, doszło do ponownego otwarcia konsulatu generalnego Izraela w Hongkongu (placówka została zamknięta w połowie lat '70.). Rok później nato-

⁶ A. Halimarski, *Nowe zjawiska w stosunkach chińsko-izraelskich*, „Sprawy międzynarodowe” nr 6 (1991), s. 94.

⁷ Ibidem, s. 97.

⁸ Ibidem, s. 97–98.

⁹ USA — Chiny, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,USA,stosunki_dwustronne,Chiny>, [20.08.2012].

miast otwarto bezpośrednie połączenie telefoniczne między Chinami a Izraelem¹⁰, złączono także obostrzenia dotyczące podróżowania.

Na płaszczyźnie ekonomicznej, naukowo-technicznej i kulturalnej oba kraje miały sobie wiele do zaoferowania. Chińczycy zainteresowani byli przede wszystkim izraelską technologią, współpracą przemysłową oraz doświadczeniami w dziedzinie rolnictwa. Strona izraelska natomiast upatrywała korzyści w wejściu na chiński rynek, oraz transakcjach zakupu trudno dostępnych metali pożądaných w przemyśle obronnym. Rozwój współpracy w tych obszarach, spotkania fizyków i naukowców przyczyniły się do zniesienia przez rząd chiński restrykcji wizowych dla naukowców izraelskich i południowokoreańskich. We wrześniu 1986 roku doszło nawet do podpisania pierwszej umowy o współpracy w dziedzinie rolnictwa. W tym samym roku uruchomiono katedrę języka hebrajskiego na Uniwersytecie w Pekinie. Kooperację rozwijano także w zakresie wykorzystywania energii słonecznej, budownictwa komunalnego czy budowy dróg. Ewentualne formalno-prawne komplikacje związane z przebywaniem izraelskich ekspertów na terenie Chin niwelowano natomiast poprzez zapewnienie im obcych paszportów¹¹.

W zakresie turystyki z kolei pierwsze zorganizowane grupy z Izraela (na podróż tylko w takiej formie zgodził się chiński rząd) przybyły w 1987 roku. W większości wizyty składane były jednak w kontekście chińsko-izraelskich interesów i obejmowały grupy ekspertów i naukowców z określonych dziedzin.

Pozytywne przemiany stosunkach chińsko-izraelskich były pośrednio wynikiem pojawiania się w konflikcie bliskowschodnim stopniowych symptomów pojednawczych w nieprzejeźdzanym stanowisku Organizacji Wyzwolenia Palestyny oraz w nieustępliwej polityce Izraela dotyczącej podjęcia dialogu z jej reprezentantami. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych strona chińska wypracowała założenia dotyczące rozwiązania konfliktu bliskowschodniego. Akcentowano w nich przede wszystkim konieczność rozwiązania konfliktu metodami politycznymi, na gruncie międzynarodowej konferencji zwołanej pod auspicjami ONZ. Strona chińska wskazywała także na konieczność wstrzymania represji wobec Palestyńczyków, zwracając równocześnie uwagę na zapewnienie bezpieczeństwa Izraelowi. Rząd Chińskiej Republiki Ludowej opowiadał się więc za uznaniem państwa palestyńskiego i Izraela oraz udzielił poparcia wszelkim formom dialogu między stronami¹². Rozwój stosunków chińsko-izraelskich na płaszczyźnie politycznej w drugiej połowie lat 80., definitywnie uzależniano od „postaw władz w Tel Awiwie wobec rozwiązania problemu bliskowschodniego”. Przy czym nie chodziło tylko o kwestię zwołania międzynarodowej konferencji pokojowej pod auspicjami ONZ

¹⁰ A. Halimarski, *Nowe...* op. cit., s. 100.

¹¹ Ibidem, s. 105–106.

¹² J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945–2000*, Warszawa 2007, s. 616.

ale także o zmiany w całościowej „izraelskiej polityce agresji i ekspansji”¹³, dotyczące także uznania praw narodu palestyńskiego.

Do spotkania szefów dyplomacji obu rządów doszło we wrześniu 1987 roku i było to pierwsze spotkanie na tak wysokim szczeblu. Poruszano wówczas kwestie zorganizowania międzynarodowej konferencji pokojowej na Bliskim Wschodzie a także przedstawiciele obu państw zobowiązali się do utrzymywania regularnych kontaktów przy ONZ¹⁴.

W drugiej połowie lat '80., stosunki między państwami skomplikowała transakcja pomiędzy Chinami a Arabią Saudyjską, polegająca na sprzedaży przez Chiny rakiet średniego zasięgu (Dong Fong -3) wraz z wyposażeniem, pomocą techniczną i przeszkoleniem obsługi. Obawy strony izraelskiej dotyczyły możliwości wyposażenia ich głowic w broń chemiczną i biologiczną, a także przełamania przez rakiety systemu obrony przeciwlotniczej. Izrael poparty przez Stany Zjednoczone wyrażał zaniepokojenie rozpoczęciem wyścigu zbrojeń raketowych na Bliskim Wschodzie, a także możliwością sprzedaży innych chińskich rakiet (typu ziemia — ziemia) do Syrii. Strona chińska natomiast zapewniała o dążeniach do stworzenia efektywnych mechanizmów przeciwdziałania groźbie irańskiej, a także o tym, że nie ma zamiaru uzbrajać rakiet w głowice nuklearne czy chemiczne¹⁵.

Wkrótce najbardziej newralgiczną kwestią w stosunkach chińsko-izraelskich były plany, urzeczywistniające izraelskie obawy, dotyczące sprzedaży rakiet typu M-9 ziemia-ziemia o zasięgu 600 km, Damaszkowi. Izrael zagroził wówczas, że w razie instalacji broni dojdzie do uderzenia prewencyjnego¹⁶.

Przy okazji kolejnych spotkań podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nadal kwestią priorytetową pozostawało rozwiązanie konfliktu bliskowschodniego, zwołanie konferencji pokojowej oraz rewizja izraelskiej polityki negatywnie ocenianej przez chiński rząd. Od przemian w tych dziedzinach uzależniano rozwój kontaktów, zaś podczas konferencji prasowych oficjalnie odcinano się od przyjmowania jakichkolwiek delegacji z Izraela, czy podpisywania porozumień międzypaństwowych w jakiegokolwiek dziedzinie. Pod koniec lat '80., podczas międzynarodowej konferencji poświęconej zakazowi broni chemicznej postanowiono o kontynuacji wymiany poglądów za pośrednictwem przedstawicieli ONZ. Optymistycznie oceniano także szanse na rozwój efektywnych rozmów pomiędzy OWP (wyrażającą bardziej realistyczne i elastyczne stanowisko nastawione na pojednanie) a Izraelem. W zacieśnianiu bezpośrednich kontaktów pomogła decyzja podjęta w 1989 roku o utworzeniu nieoficjalnych przedstawicielstw obu krajów w Pekinie i Tel Awiwie. Chińska Agencja Obsługi Międzynarodowej Turystyki rozpoczęła swoją działalność w 1990 roku, zaś w Pekinie otwarto Biuro Kontaktów Naukowych

¹³ A. Halimarski, *Nowe...* op. cit., s. 101.

¹⁴ Ibidem, s. 101.

¹⁵ Ibidem, s. 102.

¹⁶ Ibidem, s. 103.

Izraela (będące organizacją o charakterze pozarządowym). Choć instytucje te oficjalnie miały służyć ożywieniu kontaktów naukowych i kulturalnych, to w rzeczywistości były przedstawicielstwami rządowymi ukrytymi pod neutralnymi nazwami¹⁷.

Trzeci etap stosunków między państwami (1992–2012)

Oficjalne stosunki dyplomatyczne między państwami zostały nawiązane 24 stycznia 1992 roku. Fakt ten można postrzegać jako realizację chińskich zapowiedzi o gotowości do nawiązania stosunków w miarę postępów na rzecz rozwiązania konfliktu, gdyż w październiku 1991 roku została zainicjowana w Madrycie bliskowschodnia konferencja pokojowa w wymiarze międzynarodowym¹⁸. Mimo, że rzeczywisty proces pokojowy na Bliskim Wschodzie rozpoczął się znacznie wcześniej, to zorganizowanie konferencji stanowiło próbę instytucjonalizacji procesu w bardziej sformalizowanej formie.

Od nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych w 1992 roku, kontakty między państwami rozwijają się na wielu płaszczyznach. Handel dwustronny wynosi prawie dziesięć miliardów dolarów, co oznacza 200-krotny wzrost w ciągu dwóch dekad. Chiny stanowią dla Izraela trzeci, największy rynek eksportowy, którego zakres obejmuje szeroką listę towarów począwszy od technologii komunikacyjnych i sprzętu rolniczego, przez kolektory słoneczne, po produkty farmaceutyczne. W Chinach działa obecnie około 1000 izraelskich firm, spośród których wiele odgrywa istotną rolę w przemyśle żywności koszernej, (ponad 500 fabryk)¹⁹. Szczególnie intensywny rozwój na płaszczyźnie gospodarczej odnotowano w 2010 roku, kiedy doszło do 44 proc. wzrostu wymiany handlowej²⁰.

We wrześniu 2011 roku natomiast rząd izraelski ogłosił udział chińskiej firmy w projekcie kolejowym, który umożliwiłby transport przez pustynię Negew w Izraelu, omijając Kanał Sueski²¹. W październiku 2011 roku rządy państw podpisały memorandum dotyczące wspólnej budowy 180-km kolejowego połączenia izraelskiego miasta Ejlat z doliną Zin na pustyni Negew. Kilka tygodni później chiń-

¹⁷ Ibidem, s. 106.

¹⁸ J. Świrkowicz, *Narodziny izraelsko-palestyńskiego procesu pokojowego*, Warszawa 2006, s. 99–108.

¹⁹ O. Kessler, *Shalom, Beijing*, [w:] http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/13/shalom_beijing?hidecomments=yes, [19.08.2012].

²⁰ R. Pyffel, *Chiny zmieniają politykę wobec Izraela i Pakistanu*, [w:] <http://www.polska-azja.pl/2011/08/22/radoslaw-pyffel-video-komentarz-chiny-zmieniaja-polityke-wobec-izraela-i-pakistanu/>, [19.08.2012].

²¹ O. Kessler, *Shalom, Beijing*, [w:] http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/13/shalom_beijing?hidecomments=yes, [19.08.2012].

ski wiceminister handlu ogłosił natomiast, że państwa rozważają porozumienie o wolnym handlu.

Wydarzeniem wskazującym na istotne znaczenie rozwoju współpracy w dziedzinie technologii było zorganizowanie w listopadzie 2011 roku konferencji z udziałem przedstawicieli z obu państw. Znaleźli się tu między innymi: sekretarz chińskiej partii z Miejskiego Komitetu CPC, Ambasador Chin w Izraelu, dyrektor przemysłowego ośrodka badawczo — rozwojowego izraelskiego Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Pracy, oraz przewodniczący izraelskiego Stowarzyszenia Informatyki i Technologii, jak również rządowi urzędnicy, przedsiębiorcy i biznesmeni z obu krajów. Podczas konferencji strona chińska oceniła Izrael jako typowego przedstawiciela innowacyjnych krajów, który posiada bogate naukowe i technologiczne zaplecze. Dzięki temu, że Chiny również mają w tym względzie wiele do zaoferowania izraelskiemu partnerowi, współpraca na przestrzeni lat okazała się najbardziej efektywną. Stąd też strona chińska wyraziła nadzieję, na powstanie większej liczby kanałów kooperacji między stronami. Przedstawiciele Izraela natomiast, poza wyrażeniem zadowolenia z dotychczasowych wspólnych działań zauważyli, że wśród 42 przemysłowych umów o współpracy podpisanych pomiędzy Izraelem a innymi państwami, Umowa o współpracy z chińskim partnerem jest najlepiej realizowana, co można uznać za jedno z najwybitniejszych osiągnięć. Podczas spotkania firma Nanjing i IDB podpisały memorandum w sprawie utworzenia w Izraelu chińskiego inkubatora technologicznego. Ponadto, przedstawiciele chińskich i izraelskich środowisk biznesowych podpisali pięć kolejnych umów o współpracy, co świadczy o rzeczywistym a nie tylko deklaracyjnym zadowoleniu ze współpracy i dążeniach do jej intensyfikacji²².

W lutym 2012 roku odbyła się w Izraelu konferencja poświęcona współpracy gospodarczej, w której udział wzięli ze strony chińskiej Ambasador Chin w Izraelu Gao Yanping, a ze strony izraelskiej zastępca dyrektora generalnego do spraw gospodarki w ministerstwie spraw zagranicznych Irit Ben — Abba, a także ponad 200 liderów izraelskiego przemysłu i biznesu. Na konferencji nawiązano liczne kontakty biznesowe w branży telekomunikacyjnej, wysokiej technologii oraz w dziedzinie wymiany rynkowej. Podczas spotkania strony podkreślały swoje zadowolenie z dotychczasowej współpracy. Wskazano także na istnienie wielu możliwości dalszej współpracy i obiecującej przyszłości ze względu na połączenie zalet firm i przedsiębiorstw pochodzących z obu krajów oraz na gotowość chińskich firm do zwiększenia inwestycji w Izraelu oraz pozyskiwania izraelskich zaawansowanych technologii. Do największych wyzwań we współpracy zaliczono działania na rzecz zwiększania wymiany handlowej, inwestycji oraz stwarzania możliwości zatrudnienia²³.

²² *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <<http://il.china-embassy.org/eng/zygx/kxjs/t884018.htm>>, [19.08.2012].

²³ *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <<http://il.china-embassy.org/eng/>>

Owocnie rozwija się także współpraca w dziedzinie edukacji. 22 lutego 2012 roku strona chińska reprezentowana przez jej Ambasadora w Izraelu spotkała się z przedstawicielem Uniwersytetu w Tel Awiwie, profesorem Kalfterem. Pozytywnie oceniono dotychczasowe osiągnięcia w dziedzinie edukacji, wymiany personelu oraz rozwoju nauki języków. Zaakcentowano, że należy nadal podejmować działania i promować lepsze zrozumienie między dwoma narodami, co przyczyni się do intensyfikacji efektywnej współpracy i wymiany²⁴.

Jeżeli chodzi o współpracę w dziedzinie kultury to warto wspomnieć o zorganizowanym z inicjatywy chińskiej Państwowej Agencji Radia, Filmu i Telewizji oraz Ambasady ChRL we współpracy z ośrodkami izraelskimi, Chińskim Tygodniu Filmowym. Odbył się on we wrześniu 2011 roku w trzech największych izraelskich miastach: Tel Awiwie, Hajfie i Jerozolimie²⁵. Rozpowszechnianie chińskiej kultury ma przyczynić się do wzrostu wzajemnego zrozumienia, wiedzy na temat obu narodów, ich kultur, osiągnięć i zbliżania także na poziomie społeczeństw, co korzystnie wpływa na przełamywanie uprzedzeń i stereotypów także w relacjach państwowych.

W ostatnich latach dochodziło także do kilku ważnych spotkań przedstawicieli na różnym szczeblu. W czerwcu 2011 roku Chiny odwiedził izraelski minister obrony Ehud Barak, a następnie dowódca chińskiej Armii Ludowo — Wyzwoleńczej. Podczas tych wizyt podpisano kilka istotnych kontraktów wojskowych²⁶. 2 maja 2012 roku ambasador Chin w Izraelu spotkała się z wicepremierem i ministrem obrony Izraela Ehudem Barakiem. Podczas spotkania nie tylko omówiono dotychczasową przyjazną współpracę między państwami, ale także skupiono się na rozwoju współpracy w tych regionalnych i międzynarodowych obszarach, które są przedmiotem wspólnego zainteresowania państw²⁷.

Na różnych etapach i płaszczyznach stosunków można było obserwować na przestrzeni lat wpływ na ich rozwój innych aktorów na arenie międzynarodowej. Silne oddziaływania niosą ze sobą niebezpieczeństwo powstrzymywania ich rozwoju, lub manipulowania w stosunkach bilateralnych adekwatnie do żywotnych interesów zaangażowanych w tego typu działania państw. W 2000 i w 2005 roku można było ponownie zauważyć wpływ presji Stanów Zjednoczonych wywieranej na izraelski rząd w związku ze sprzedawaniem Chinom wysokich technologii

zygx/kjll/, [19.08.2012].

²⁴ *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <<http://il.china-embassy.org/eng/zygx/whys/jyjl/t908557.htm>>, [19.08.2012].

²⁵ *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <<http://il.china-embassy.org/eng/zygx/whys/whjl/t924037.htm>>, [19.08.2012].

²⁶ R. Pyffel, *Chiny zmieniają politykę wobec Izraela i Pakistanu*, [w:] <<http://www.polska-azja.pl/2011/08/22/radoslaw-pyffel-video-komentarz-chiny-zmieniaja-polityke-wobec-izraela-i-pakistanu/>>, [19.08.2012].

²⁷ *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <<http://il.china-embassy.org/eng/zygx/sbwl/t929787.htm>>, [19.08.2012].

wojskowych. Działania USA przyczyniły się wówczas do zahamowania rozwoju stosunków na tym obszarze²⁸.

W 2012 roku Chiny i Izrael obchodziły dwudziestolecie nawiązania współpracy. Z tej okazji doszło do wymiany spostrzeżeń na temat oceny bieżących i perspektyw na przyszłe kontakty a także gratulacji pomiędzy głowami obu państw. Strona izraelska podkreślała znaczeniu obu narodów, ich historii, ale także niekwestionowanej nowoczesności dwóch dynamicznych cywilizacji świata²⁹. Warto w tym miejscu przypomnieć, że w latach 30. i 40. XX wieku Chiny były bezpieczną przystanią dla prawie 20 000 Żydów uciekających z Europy od nazistowskiego zagrożenia. Ten etap wspólnej historii Chin i Izraela często jest wspomniany z dumą przez urzędników. Pod koniec II wojny światowej, ludność żydowska w Chinach wzrosła do prawie 40 000, jednakże po wojnie większość osiedliła się w Izraelu lub na Zachodzie³⁰.

Strona chińska natomiast zgodziła się co do tego, że w tych dwóch starożytnych cywilizacjach można znaleźć wiele punktów wspólnych. Ambasador Chin w Izraelu Gao Yanping stwierdziła, że stosunki pomiędzy państwami będą „świecić nowym blaskiem”, a także wyraziła przekonanie, że dzięki wspólnym wysiłkom relacje chińsko-izraelskie mają szansę na szerszy rozwój³¹. Prezydent Chin Hu Jintao do najlepiej rozwijających się płaszczyzn współpracy zaliczył: politykę, ekonomię i wymianę handlową, naukę i technologię, a także rolnictwo oraz edukację. Wyraził także nadzieję, że wspólne obchody rocznicy będą okazją do pogłębienia współpracy, intensyfikacji wymiany wizyt przedstawicieli w obu krajach, a także poszerzenia kooperacji o nowe dziedziny³².

Podsumowanie

Współpraca i stosunki chińsko-izraelskie mają swoje specyficzne uwarunkowania. Przed 1992 rokiem, mimo, że państwa nie posiadały oficjalnych stosunków dyplomatycznych stosunki między nimi rozwijały się na gospodarczej i wojskowej płaszczyźnie, a także okresowo wykazywano gotowość do nawiązania stosunków dyplomatycznych. Ich rozwój od początku powstania państwa Izrael determinowany był czynnikami o charakterze międzynarodowym, i wewnętrznym, nawiązującymi

²⁸ R. Pyffel, *Chiny zmieniają politykę wobec Izraela i Pakistanu*, [w:] <http://www.polska-azja.pl/2011/08/22/radoslaw-pyffel-video-komentarz-chiny-zmieniaja-polityke-wobec-izraela-i-pakistanu/>, [19.08.2012].

²⁹ O. Kessler, *Shalom, Beijing*, [w:] http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/13/shalom_beijing?hidecomments=yes, [19.08.2012].

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² *Embassy of the People's Republic of China in the State of Israel*, <http://il.china-embassy.org/eng/zygx/sbwl/t899653.htm>, [19.08.2012].

także do sytuacji na Bliskim Wschodzie. Chiny, mimo, że nie miały możliwości wywierania znaczącego wpływu na konflikt bliskowschodni, ze względu na decydujące zaangażowanie w jego rozwiązanie innych podmiotów międzynarodowych, podejmowały pewne działania odnoszące się bezpośrednio do kwestii jego rozwiązania, uzależniając dalszy rozwój stosunków bilateralnych od postępów w procesie pokojowym. Po zainicjowaniu konferencji madryckiej i nawiązaniu rok później oficjalnych kontaktów stosunki między państwami, choć nie spektakularnie, to rozwijają się przyjaźnie i systematycznie w różnych dziedzinach. Do najważniejszych obszarów współpracy należy gospodarka, technologia i wojskowość, choć w tej ostatniej najmniej jest oficjalnych szczegółów dotyczących jej wcześniejszego i obecnego przebiegu.

Warto wskazać na kilka czynników mających istotny wpływ na kształt relacji chińsko-izraelskich. Polityka zagraniczna zarówno Chin jak i Izraela jest wypadkową wielu zespolonych ze sobą asumptów warunkujących jej realizację. Należą do nich uwarunkowania wewnętrzne państw, ich żywotne interesy, cele priorytetowe i drugorzędne, interesy bieżące i dalekosiężne, ale także aktualna sytuacja wewnętrzna w kraju oraz tendencje regionalne i międzynarodowe.

W przypadku Izraela istotną determinantą wpływającą na pozycję państwa na świecie a także na kontakty z krajami spoza regionu są relacje z jego sąsiadami oraz przebieg bliskowschodniego procesu pokojowego. Zaawansowanie owych relacji i dialogu a także porozumień Izraela z jego najbliższym otoczeniem sprzyjało rozszerzaniu kontaktów z resztą świata, co było widoczne także w przypadku relacji z Chinami. Warto jednak wskazać w sposób bardziej szczegółowy na konsekwencje jakie sytuacja na Bliskim Wschodzie implikuje w relacjach państwa żydowskiego z azjatyckim partnerem.

Po pierwsze, charakter relacji regionalnych oraz przebieg bliskowschodniego procesu pokojowego może zwiększać lub zmniejszać możliwości oddziaływania a także odnoszenia sukcesów w realizacji strategii polityki zagranicznej Izraela, wpływając zarówno na jego polityczne, jak i gospodarcze stosunki. Na przykład w 2000 roku, w związku z intifadą Al-Aksa znacznie pogorszyła się sytuacja wewnętrzna kraju. Konsekwencją problemów wewnętrznych było ograniczenie aktywności międzynarodowej izraelskiego rządu we wszystkich płaszczyznach współpracy z zagranicznymi partnerami.

Po wtóre, w przypadku stosunków gospodarczych istotnym czynnikiem determinującym handel z Izraelem był wielokrotnie brak stabilności politycznej i bezpieczeństwa w regionie, co niewątpliwie stanowi czynnik zniechęcający przedsiębiorców zagranicznych do inwestowania w Izraelu. Utrudnia to postrzeganie bliskowschodnich partnerów jako stabilnych i godnych zaufania partnerów funkcjonujących w okolicznościach sprzyjających rozwijaniu współpracy handlowej. Dodatkowo, ze względu na specyficzną sytuację w regionie, kontakty polityczne i gospodarcze z Izraelem, lokowanie kapitału, polityka inwestycyjna oraz szereg

aktywności w innych dziedzinach są wypadkową polityki względem Izraela i pozostałych państw regionu, w tym Autonomii Palestyńskiej tak, by dobre stosunki z państwem żydowskim nie utrudniały relacji z pozostałymi państwami Bliskiego Wschodu.

Wszystkie te uwarunkowania tworzą szereg barier i ograniczeń zarówno z punktu widzenia państwa współpracującego z Izraelem jak i możliwości w działaniach izraelskich decydentów, determinując kształt żywotnych interesów państwa. Powoduje to zatem, że do założeń priorytetowych należą: zapewnienie bezpieczeństwa, stabilnej sytuacji wewnętrznej, prowadzenie polityki gospodarczej nastawionej głównie na eksport, koncentrowanie się na podejmowaniu działań sprzyjających modernizacji w dziedzinie nowoczesnych technologii i wojskowości.

W przypadku Chin natomiast to przemiany jakie następowały w latach osiemdziesiątych wewnątrz kraju były bodźcem reorganizującym politykę wobec Izraela. Sytuacja państwa dotycząca głębokich przemian w ich polityce wewnętrznej i zagranicznej była podstawową determinantą powodującą, że korzystne stało się poszukiwanie kontaktów także na Bliskim Wschodzie. Przewartościowanie polityki względem państwa żydowskiego wzmagane było tendencjami międzynarodowymi, kiedy pojawiały się stopniowo zmiany w polityce ZSRR i państw Europy Środkowo — Wschodniej wobec Izraela (rozwój kontaktów, nawiązanie stosunków konsularnych i dyplomatycznych)³³.

Warto wskazać na mocne i słabe strony pojawiające się w relacjach chińsko-izraelskich, które warunkują szanse i słabości w perspektywie ich rozwoju.

Chiny są jednym z mocarstw o znacznych możliwościach rozwoju, posiadającym potencjał gospodarczy i handlowy oraz wpływy w krajach „trzeciego świata”. Z punktu widzenia kontaktów z Izraelem cenne jest także to, że posiadają przedstawicielstwa dyplomatyczne we wszystkich państwach arabskich. Utrzymywanie kontaktów i rozwój współpracy jest istotny także ze względu na ich poparcie udzielane sprawie palestyńskiej od połowy lat '50., oraz na kontakty wojskowe państwa, także w zakresie dostarczania broni i sprzętu wojskowego dla szeregu państw regionu³⁴. Izrael z kolei jest dla Chin atrakcyjnym parterem ze względu na dynamicznie rozwijającą się gospodarkę w różnych obszarach oraz technologię. Po przeprowadzeniu wielu reform w latach '70. i '80. stabilizujących sytuację gospodarczą, kraj ten osiągnął zarówno wysoki poziom rozwoju w poszczególnych jej sektorach, ale także doszło do poprawy koniunktury gospodarczej w skali światowej³⁵. Spowodowało to, że Izrael po 1992 roku stał się drugim najważniejszym dostawcą broni w Chinach, a kraj ten stanowi istotny rynek zbytu dla izraelskiego sprzętu wojskowego, nowoczesnych technologii i satelitów komunikacyjnych. Dla obu państw istotna jest także współpraca we wspomnianych dziedzinach z punk-

³³ A. Halimarski, *Nowe...* op. cit., s. 95.

³⁴ Ibidem, s. 96.

³⁵ A. Chojnowski, J. Tomaszewski, *Izrael*, Warszawa 2001, s. 331–335.

tu widzenia możliwości wpływania na układ sił na Bliskim Wschodzie (tak jak w przypadku dostaw rakiet HY-2 dla Iranu czy rakiet średniego zasięgu CSS-2 dla Arabii Saudyjskiej³⁶).

Do czynników, które utrudniają rozwój kontaktów i efektywnej kooperacji należy oddalenie geograficzne, znikome więzi historyczne i słabe związki między światem cywilizacji z których wywodzą się oba kraje. Aspekty te skutkują nie wystarczającą znajomością obu krajów, ich kultur, realiów wewnątrzpaństwowych i regionalnych, zasad rynkowych oraz specyfiki ich polityczności i ustrojów zbudowanych w oparciu o zupełnie inne zasady kultury politycznej, obyczajowej, religijnej, oraz ideologicznej. Mało jest więc mostów czy to na gruncie państwowym czy społecznym, które sprzyjałyby zwiększaniu potrzeby umacniania więzi w nowych obszarach. Dodatkowo, tradycyjne wieloletnie wspieranie przez ChRL jednej ze stron konfliktu bliskowschodniego przyczyniło się do wzrostu braku zaufania, powstawania uprzedzeń i zmniejszenia gotowości do nawiązywania i rozwijania relacji.

Dotychczasowy rozwój stosunków pozwala domniemywać iż w kolejnych latach będą one przebiegały bez istotnych zwrotów i przewartościowań. Współpraca chińsko-izraelska rozwija się korzystnie w niektórych obszarach i tam wykazuje tendencje do jej intensyfikowania. Stosunki te nie są pozbawione jednak silnego wpływu uwarunkowań międzynarodowych. W opinii Prezesa Centrum Polska — Azja Radosława Pyffela Chiny będą sukcesywnie rozwijać relacje z Izraelem, jednak ewolucja stosunków, z uwagi na wpływ polityki Stanów Zjednoczonych nie ulegnie znacznej dynamizacji³⁷.

³⁶ A. Halimarski, *Nowe...* op. cit., s. 96.

³⁷ R. Pyffel, *Chiny zmieniają politykę wobec Izraela i Pakistanu*, [w:] <http://www.polska-azja.pl/2011/08/22/radoslaw-pyffel-video-komentarz-chiny-zmieniaja-polityke-wobec-izraela-i-pakistanu/>, [19.08.2012].

* ABSTRAKT *

Artykuł zatytułowany „Wybrane aspekty stosunków chińsko-izraelskich w latach 1948–2012” stanowi analizę różnych płaszczyzn relacji pomiędzy państwami po II wojnie światowej. Opracowanie składa się z czterech części. W pierwszej, omówione zostały stosunki bilateralne w latach 1948–1970, wymieniając szereg ich determinantów, w tym m.in. politykę ZSRR czy kontrowersje związane z wydarzeniami na Bliskim Wschodzie. W drugiej części wskazano na najważniejsze przejawy stopniowego zbliżania obu państw w płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej, kulturowej czy naukowo-technicznej w latach 70. i 80. XX wieku. Trzecia część stanowi krótką charakterystykę wybranych aspektów relacji chińsko-izraelskich w okresie pozimnowojennym. W podsumowaniu wyróżniono takie aspekty jak najważniejsze czynniki determinujące stosunki pomiędzy państwami w XXI wieku.

Justyna Łapaj — Studentka I roku studiów III stopnia na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego na kierunku nauki o polityce. Stypendystka Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na rok akademicki 2011/2012. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół szeroko pojmowanej kultury żydowskiej, pozycji Izraela na arenie międzynarodowej, Ameryki Łacińskiej oraz praw człowieka na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem Korei Północnej. Jest autorką kilku artykułów naukowych dotyczących tych zagadnień. Jest trenerem europejskim z ramienia Polskiej Fundacji im. Roberta Schumana i Fundacji Konrada Adenauera oraz edukatorem praw człowieka z ramienia Amnesty International.